

Jan Hybel

Katedra Ekonomii i Polityki Gospodarczej SGGW

Wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na zatrudnienie i produktywność pracy

Wstęp

Skutki realizacji bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ) bardzo interesują zarówno ekonomistów, jak i polityków. Analizowany jest wpływ BIZ na gospodarkę, głównie na powiększenie kapitału, rozwój infrastruktury, transfer technologii, wzrost eksportu, zwiększenie wpływów do budżetu państwa, a w mniejszym stopniu na wzrost zatrudnienia i wydajności pracy.

Niniejsze opracowanie stanowi przyczynek do lepszego poznania potencjalnych korzyści związanych z funkcjonowaniem BIZ w Polsce. Jego celem jest przedstawienie wpływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych na rynek pracy, głównie na wzrost zatrudnienia i produktywność pracy. Do analizy wykorzystano dane GUS, NBP i Polskiej Agencji Informacji i Inwestycji Zagranicznych. Analizą objęto lata 2000–2005.

Dynamika i struktura bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne oznaczają transfer kapitału przez spółkę z jednego kraju do innego kraju w celu utworzenia lub przejęcia przedsiębiorstwa, które ta spółka zamierza kontrolować. BIZ mają charakter długoterminowy i nie ma niebezpieczeństwa nagłego ich odpływu.

Największy wpływ na gospodarkę mają inwestycje typu greenfield, które polegają na budowie przez inwestora zagranicznego przedsiębiorstwa od podstaw. Tego rodzaju inwestycje głównie tworzą miejsca pracy oraz przyczyniają się do napływu nowych technologii i unowocześnienia gospodarki. Wielkość inwestycji w poszczególnych sekcjach gospodarki przedstawia tabela 1.

Tabela 1

Wielkość bezpośrednich inwestycji zagranicznych w Polsce według rodzaju prowadzonej działalności w latach 2000–2005 (w mln EUR)

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Rolnictwo i rybołówstwo	11,8	10,3	9,4	34,0	66,5	39,3
Górnictwo i kopalnictwo	27,8	1,5	-11,5	-1,9	15,5	3,5
Przetwórstwo przemysłowe	2 261,8	1 344,8	1 399,1	1 719,6	3 668,2	2 131,7
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną	379,5	325,5	739,5	315,0	628,1	181,5
Budownictwo	169,7	132,0	61,6	-56,8	131,0	65,5
Handel i naprawy	811,9	920,0	804,2	1 193,4	1 202,1	2 026,7
Hotele i restauracje	90,9	-32,1	31,9	31,4	-11,6	25,8
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	3 925,6	1 169,8	-817,2	-142,1	1 782,1	-354,9
Pośrednictwo finansowe	2 138,8	2326,8	1 592,3	465,4	1 846,4	2 526,6
Obsługa nieruchomości	307,8	141,3	196,3	-100,8	480,3	339,4
Pozostałe	208,4	32,1	365,4	855,8	174,4	646,9
OGÓŁEM	10 334,0	6 372,0	4 371,0	4 313,0	9 983,0	7 668,0

Źródło: Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w 2005 roku i za lata wcześniejsze, NBP, Warszawa.

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w Polsce osiągnęły najwyższy poziom w 2000 r. Było to spowodowane wieloma czynnikami, m.in. poprawą wskaźników makroekonomicznych polskiej gospodarki oraz przyspieszeniem procesu prywatyzacji, w tym wejściem do Polski France Telecom. Spadek napływu BIZ w latach 2001–2003 był wynikiem zahamowania tempa prywatyzacji. Znaczący wzrost napływu inwestycji nastąpił w 2004 r. Był on wynikiem akcesji Polski do UE, ale również prywatyzacji banku PKO BP SA. Kolejny wzrost napływu BIZ do Polski wystąpił w 2006 r. Ich wartość przekroczyła 11,1 mld zł, a więc była o 44% większa w stosunku do roku poprzedniego.

Pod względem skumulowanej wartości napływu BIZ do Polski pierwsze miejsce zajmuje Francja (21%), drugie Holandia (18%), a trzecie USA (13%). Przez cały analizowany okres najwięcej inwestycji zagranicznych napływało do sekcji: pośrednictwo finansowe, handel i naprawy oraz przetwórstwo przemysłowe. W 2000 r. na pierwszym miejscu w strukturze inwestycji znajdowała się sekcja transport, gospodarka magazynowa i łączność (38%), natomiast w 2005 r. sekcja pośrednictwo finansowe (32,9%).

W strukturze inwestycji zagranicznych w badanym okresie zmniejszył się ich udział w sekcjach: przetwórstwo przemysłowe, budownictwo, hotele i restauracje, transport i łączność, natomiast zwiększył się w sekcjach: handel i naprawy, pośrednictwo finansowe i obsługa nieruchomości.

Tendencje zmian w poziomie i dynamice pracujących według sektorów gospodarki

Do pracujących zaliczone są osoby: zatrudnione na podstawie stosunku pracy, pracodawcy i pracujący na własny rachunek, wykonujące pracę nakładczą i pracę agentów, członkowie spółdzielni produkcji rolniczej oraz osoby duchowne pełniące obowiązki duszpasterskie.

Liczba pracujących ogółem w latach 2000–2003 miała tendencję spadkową, a więc rozwój gospodarczy w tym okresie charakteryzował się głównie dużym wzrostem poziomu wydajności pracy i wysoką kapitałochłonnością oraz nowocześnieścią realizowanych inwestycji. Dopiero w latach 2004–2006 stopniowo zwiększała się liczba pracujących (tab. 2).

W analizowanym okresie zaznaczyły się korzystne zmiany w strukturze pracujących. Zmniejszył się udział zatrudnionych w rolnictwie o 36% oraz nieznacznie udział przemysłu, natomiast wzrósł udział pracujących w usługach (o 4,2%).

Tabela 2

Poziom i dynamika pracujących ogółem oraz struktura według sektorów w latach 2000–2006

Lata	Pracujący ogółem w tys. osób	Rok 2000 = 100	Rok poprzedni = 100	Pracujący w sektorach w %		
				rolniczy	przemysłowy	usługowy
2000	14 540,0	100,0	–	18,9	30,8	50,3
2001	14 043,0	96,6	96,6	19,1	29,9	51,0
2002	13 722,0	94,4	97,7	18,6	28,5	52,9
2003	13 718,0	94,3	100,0	18,5	28,6	52,9
2004	14 058,0	96,7	102,5	18,2	28,8	53,0
2005	14 390,0	99,0	102,4	17,2	29,0	53,8
2006	14 911,0	102,6	103,6	15,3	30,2	54,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie GUS: Kwartalna informacja o rynku pracy 2000–2006.

Rosnąca w ostatnich latach liczba pracujących jest nadal niewystarczająca, aby poprawić dwa podstawowe wskaźniki rynku pracy, jakimi są: wskaźnik zatrudnienia i wskaźnik aktywności zawodowej ludności (tab. 3).

Tabela 3

Wskaźniki aktywności zawodowej i zatrudnienia ludności według płci w latach 2000–2006 w %

Wyszczególnienie	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006
	Wskaźnik zatrudnienia						
Ogółem	47,4	45,5	44,1	44,2	45,1	45,9	47,5
Mężczyźni	55,2	52,5	50,7	50,9	52,2	53,2	55,5
Kobiety	40,3	39,0	38,1	38,2	38,5	39,2	40,3
	Wskaźnik aktywności zawodowej						
Ogółem	56,4	55,8	55,0	54,8	54,9	55,2	54,1
Mężczyźni	64,3	64,3	62,6	62,4	62,7	62,9	62,3
Kobiety	49,2	48,8	48,0	47,9	47,9	48,1	46,7

Źródło: GUS: Kwartalna informacja o rynku pracy 2000–2006, Warszawa.

Wskaźnik zatrudnienia w badanym okresie dla kobiet nie uległ zmianie, a dla mężczyzn zwiększył się zaledwie o 0,3%, natomiast wskaźnik aktywności zawodowej obniżył się dla kobiet o 2,5% i dla mężczyzn o 2%. Przedstawione w tabeli 3 dane wskazują na niską w Polsce aktywność zawodową ludności, oznaczając bowiem, że co drugi Polak pracuje, podczas gdy w wielu krajach (Dania, Holandia, USA) wskaźnik ten wynosi ponad 70%.

Liczba i struktura pracujących w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego

Kapitał zagraniczny przez przejmowanie udziałów w już funkcjonujących przedsiębiorstwach i zakładanie od podstaw nowych firm przyczynia się do tworzenia nowych miejsc pracy. W latach 2000–2005 zatrudnienie w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego wzrosło o 22,7% (tab. 4).

Największy przyrost liczby pracujących nastąpił w latach 2004 i 2005. Równocześnie zwiększył się udział pracujących w firmach z udziałem kapitału zagranicznego w ogólnej liczbie pracujących w Polsce (z 6,24% w 2000 r. do 9,20% w 2005 r.).

Tabela 4

Liczba pracujących w firmach z udziałem kapitału zagranicznego w Polsce w latach 2000–2005

Lata	Liczba pracujących w tys.	Rok 2000 = 100	Rok poprzedni = 100	Udział w liczbie pracujących ogółem (%)
2000	966,5	100,0	–	6,24
2001	957,9	99,1	99,1	6,39
2002	993,6	102,8	103,7	7,81
2003	1023,4	105,9	103,0	8,10
2004	1112,3	115,1	108,7	8,74
2005	1186,1	122,7	106,6	9,20

Źródło: Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego w 2005 r., GUS, Warszawa 2006 i za poprzednie lata, Rocznik Statystyczny 2006 i za poprzednie lata, GUS, Warszawa.

Najwięcej osób znalazło pracę w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego zatrudniających powyżej 250 osób, a więc w spółkach dużych. Tego typu spółki w 2005 r. stanowiły 5,3% wszystkich podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego i utworzyły 68,7% ogółu miejsc pracy.

Mikroprzedsiębiorstwa stanowiły 58,6% wszystkich firm z udziałem kapitału zagranicznego, ale zatrudniały zaledwie 2,3% pracujących w spółkach z kapitałem zagranicznym.

Zmianom w liczbie pracujących towarzyszyły także zmiany w ich strukturze (tab. 5).

W badanym okresie najwięcej miejsc pracy tworzyły firmy z kapitałem zagranicznym działające w przemyśle. W tej sekcji liczba pracujących wzrosła o 122 tys. osób, natomiast ich udział stanowił 58% ogółu pracujących w firmach z udziałem kapitału zagranicznego. Drugie miejsce zajęła sekcja handel i naprawy, w której liczba pracujących wzrosła w badanym okresie o 72,5 tys. osób, a jej udział w ogólnej liczbie pracujących zwiększył się z 18,0 do 20,7%. Na kolejnych miejscach znalazły się sekcje transport, gospodarka magazynowa i łączność (6,7%) oraz obsługa nieruchomości (6,6%).

W badanym okresie największy wskaźnik przyrostu liczby pracujących osiągnęły przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym działające w sekcjach: pośrednictwo finansowe (o 364%), obsługa nieruchomości i firm (o 48,6%) oraz handel i naprawy (o 41,7%).

Zmniejszenie liczby pracujących nastąpiło w sekcjach hotele i restauracje (o 5,8%) oraz transport, gospodarka magazynowa i łączność (o 24%).

W przekroju regionalnym największą liczbą pracujących i wysoką dynamiką charakteryzuje się woj. mazowieckie, które ma na swoim terenie najwięcej

Tabela 5
Liczba i struktura pracujących w firmach z udziałem kapitału zagranicznego w latach 2000–2005 (wg sekcji PKD)

Wyszczególnienie	2000		2001		2002		2003		2004		2005	
	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%	w tys.	%
Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo, rybactwo	6,1	0,6	5,9	0,6	5,4	0,5	5,6	0,5	6,2	0,5	6,6	0,6
Przemysł	560,3	58,0	541,2	56,5	568,7	57,2	588,2	57,5	644,3	57,9	682,3	57,5
Budownictwo	28,5	2,9	28,2	2,9	24,4	2,5	24,1	2,4	26,2	2,3	31,0	2,6
Handel i naprawy	173,9	18,0	180,5	18,8	208,9	21,0	215,3	21,0	230,0	20,7	246,4	20,7
Hotele i restauracje	27,8	2,9	25,9	2,7	24,9	2,5	25,3	2,5	26,5	2,3	26,2	2,2
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	104,0	10,8	97,4	10,3	80,4	8,1	78,3	7,7	78,8	7,1	79,0	6,7
Pośrednictwo finansowe	4,5	0,5	13,5	1,4	18,4	1,9	21,3	2,0	21,7	2,0	20,9	1,7
Obsługa nieruchomości i firm	52,3	5,4	55,9	5,8	51,1	5,1	53,2	5,2	65,1	5,9	77,7	6,6
Edukacja	0,8	0,1	0,8	0,1	0,8	0,1	0,8	0,1	0,8	0,1	0,7	0,1
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	1,3	0,1	1,6	0,2	2,6	0,3	3,0	0,3	4,0	0,4	5,0	0,4
Pozostała działalność usługowa, komunalna, socjalna	7,0	0,7	7,0	0,7	8,1	0,8	8,3	0,8	8,7	0,8	10,3	0,9
OGÓLEM	966,5	100,0	957,9	100,0	993,6	100,0	1023,4	100,0	1112,3	100,0	1186,1	100,0

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego w 2005 r. GUS, Warszawa 2006 i za lata poprzednie.

podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego. Na kolejnych miejscach znajdowały się województwa: wielkopolskie, śląskie i dolnośląskie. Oznacza to, że najwięcej miejsc pracy z tytułu BIZ powstaje w regionach silnych ekonomicznie i o niskiej stopie bezrobocia.

Najmniej osób pracowało w sektorze zagranicznym w województwach podlaskim (0,5%) i lubelskim (1,2%). Spadek liczby tworzonych przez ten sektor miejsc pracy nastąpił w województwach świętokrzyskim i warmińsko-mazurskim, a więc w regionach o wysokiej stopie bezrobocia.

Produktywność pracy w firmach z udziałem kapitału zagranicznego

Oddziaływanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych na rynek pracy dotyczy nie tylko strony ilościowej zatrudnienia, ale także jakościowej.

Bezpośrednim efektem jakościowym BIZ jest wzrost wydajności pracy w przedsiębiorstwach z udziałem kapitału zagranicznego. Głównymi czynnikami wzrostu wydajności pracy są: stosowanie nowoczesnych technologii, lepsza organizacja pracy, wysoka jakość kapitału ludzkiego, wyższe płace i większe możliwości eksportowe.

Wydajność pracy w spółkach z kapitałem zagranicznym została zmierzona przychodami z całej działalności w przeliczeniu na jednego pracującego. W badanym okresie wydajność pracy wzrosła z 438 do 564 tys. zł (tab. 6).

Wydajność pracy była zróżnicowana w zależności od rodzaju sekcji gospodarki narodowej. W 2005 r. najwyższy poziom wydajności pracy uzyskały spółki z kapitałem zagranicznym w sekcjach: handel i naprawy, transport, gospodarka magazynowa i łączność oraz budownictwo.

W 2000 r. najwyższa wydajność pracy była w sekcjach pośrednictwo finansowe oraz handel i naprawy. Największą dynamikę wzrostu wydajności pracy osiągały firmy należące do sekcji transport, gospodarka magazynowa i łączność (o 81,3%) oraz ochrona zdrowia i pomoc społeczna (o 49,5%).

W analizowanym okresie największy spadek produktywności pracy wystąpił w sekcjach: pośrednictwo finansowe (o 66%), edukacja (o 12,6%) oraz obsługa nieruchomości i firm (o 4,9%).

Wydajność pracy w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym jest znacznie wyższa niż w przedsiębiorstwach bez takiego kapitału (tab. 7).

W 2005 r. przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym uzyskały o ponad 50% wyższy poziom produktywności pracy, natomiast w 2000 r. ta przewaga była wyższa i wynosiła ponad 70%. Oznacza to, że zmniejsza się rozpiętość

Tabela 6
 Produktywność pracy w firmach z udziałem kapitału zagranicznego w 2000 i 2005 roku (wg klasyfikacji PKD)

Wyszczególnienie	2000			2005		
	przychody z całokształtu działalności (w mln zł)	liczba pracujących	przychody na 1 pracującego w mln zł	przychody z całokształtu działalności w mln zł	liczba pracujących	przychody na 1 pracującego w mln zł
Rolnictwo, łowiectwo, leśnictwo, rybactwo	1 035,7	4 846,0	0,124	1 680,4	6 597,0	0,255
Przemysł	209 058,0	548 923,0	0,381	336 296,6	682 338,0	0,493
Budownictwo	11 527,0	25 996,0	0,443	19 113,6	31 026,0	0,616
Handel i naprawy	122 812,3	160 575,0	0,765	218 021,5	246 420,0	0,885
Hotele i restauracje	2 611,4	26 642,0	0,098	3 047,5	26 182,0	0,116
Transport, gospodarka magazynowa i łączność	34 853,9	101 805,0	0,342	48 984,1	78 980,0	0,620
Pośrednictwo finansowe	3 370,6	3 639,0	0,926	6 566,0	20 902,0	0,314
Obsługa nieruchomości i firm	18 770,8	45 594,0	0,412	30 482,7	77 717,0	0,392
Edukacja	146,0	576,0	0,253	151,2	684,0	0,221
Ochrona zdrowia i pomoc społeczna	104,3	1 028,0	0,101	752,3	4 986,0	0,151
Pozostała działalność usługowa, komunalna, socjalna	1 465,8	6 203,0	0,236	3 882,1	10 316,0	0,376
OGÓŁEM	405 755,8	925 827,0	0,438	668 978,0	1 186 148,0	0,564

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego w 2000 r. GUS, Warszawa 2001, Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego w 2005 r. GUS, Warszawa 2006.

Tabela 7

Przychody z całokształtu działalności w przeliczeniu na 1 zatrudnionego w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego i podmiotach bez takiego kapitału w latach 2000–2005

Lata	Przychody podmiotów bez kapitału zagranicznego na 1 zatrudnionego w tys. zł	Przychody podmiotów z udziałem kapitału zagranicznego na 1 zatrudnionego w tys. zł
2000	253,4	438,3
2001	270,0	451,5
2002	282,1	478,2
2003	318,7	540,8
2004	358,8	616,1
2005	365,3	564,0

Źródło: Działalność gospodarcza spółek z udziałem kapitału zagranicznego w 2005 r., GUS, Warszawa 2006 i za poprzednie lata, Bilansowe wyniki podmiotów gospodarczych w 2005 r., GUS, Warszawa 2006 i za poprzednie lata.

w poziomie wydajności pracy między przedsiębiorstwami z kapitałem zagranicznym i bez takiego kapitału. W badanym okresie w przedsiębiorstwach bez kapitału zagranicznego wydajność pracy wzrosła o 44,1%, natomiast w firmach z kapitałem zagranicznym o 28,7%. Można zatem stwierdzić, że przy wyższym poziomie wydajności pracy jest trudniej osiągnąć wysoką dynamikę wzrostu.

Efektom napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych są zarówno nowe technologie, lepsze uzbrojenie pracy, jak i wyższa jakość kapitału ludzkiego. Przedsiębiorstwa z kapitałem zagranicznym korzystają z najlepszej kadry pracowników, którzy podlegają szkoleniu i są wysyłani na staż do firmy macierzystej lub jej filii zagranicznych.

Wnioski

Na podstawie przeprowadzonej analizy sformułowano następujące wnioski:

1. W badanym okresie napływ do Polski BIZ był zróżnicowany. Najwyższy poziom był w 2000 r. – 10 334,0 mln EUR i w 2006 r. – 11 093,0 mln EUR. W strukturze tych inwestycji dominowały głównie trzy branże: pośrednictwo finansowe, przetwórstwo przemysłowe oraz handel i naprawy. Jedynie w 2000 r. najwięcej firm z kapitałem zagranicznym działało w transporcie i łączności.

2. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne przyczyniają się do poprawy sytuacji na rynku pracy, gdyż zatrudnienie w spółkach z udziałem kapitału zagranicznego w badanym okresie wzrosło o 22,7%. Najwięcej miejsc pracy powstało w przemyśle oraz w handlu i naprawach.
3. Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w małym stopniu przyczyniają się do zmniejszenia bezrobocia w regionach o wysokim jego natężeniu, głównie ze względu na ich nierównomierne rozmieszczenie. Inwestorzy zagraniczni lokują swoje kapitały w regionach o największej koncentracji działalności gospodarczej (woj. mazowieckie, wielkopolskie, śląskie).
4. Wydajność pracy mierzona przychodem z działalności gospodarczej na jednego zatrudnionego była wyższa w spółkach z kapitałem zagranicznym w 2000 r. o 70%, a w 2005 r. o 50% niż w przedsiębiorstwach z kapitałem polskim. Wyższą wydajność pracy uzyskano głównie przez stosowanie nowocześniejszych technologii, dzięki lepszemu uzbrojeniu pracy, lepszej organizacji pracy, podnoszeniu jakości kapitału ludzkiego oraz stosowaniu instrumentów motywujących pracowników do podnoszenia jakości i wydajności pracy.

Literatura

- FREITAG-MIKA E., 2006: Bezpośrednie i pośrednie efekty napływu inwestycji zagranicznych do Polski w sferze zatrudnienia i czynników jakościowych. [w:] Kapitał zagraniczny w Polsce w dobie globalizacji. Wydawnictwo Politechniki Radomskiej, Radom.
- PILARSKA C., 2005: Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w teorii ekonomii. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej, Kraków.
- UMIŃSKA S., 2002: Znaczenie zagranicznych inwestycji bezpośrednich dla Polski. Wydawnictwo Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk.
- WITKOWSKA J., 2000: Bezpośrednie inwestycje zagraniczne a rynek pracy w krajach przyjmujących – aspekty teoretyczne. *Ekonomista* nr 5.

Impact of foreign direct investments on employment and labour productivity

Abstract

In the paper an analysis of the foreign direct investment inflow on labour market was presented. The level, dynamism and structure of foreign direct investment as well as the scale of employment and labour productivity in compa-

nies with the share of foreign capital were presented. The research covers period 2000–2005. The main thesis resulting from the analysis is a statement about positive impact of foreign direct investments on employment increase and labour productivity increase. That impact is significant in the regions of high level of foreign capital concentration, while it is less significant in the regions of high unemployment ratio.